

An aerial photograph of a river valley. A river flows from the top left towards the bottom right, with a waterfall on the left side. The valley floor is a mix of brown, dry grass and green trees. There are several small buildings and a wooden pier on the right bank. The overall scene is rural and somewhat desolate.

SvD

Et kultúr- & samtíðsmagasin frá Svenska Dagbladet
Söndag 30 apríl 2023

KULTUR

Slaget vid Båven

Jack Werner kartlägger Göran Persson och Anita Steens utdragna fejd med grännen som vägrar vika sig.

■ **Extraordinär åtgärd**
Vilka bestämmer egentligen på universiteten?

Kulturchefen | sid 2

■ **Makten och maskinerna**
AI-systemen riskerar att bli farligt förföriska

Reportage | sid 14

■ **Brutal elegi**
Lee Buls konst påminner om framgångens pris

Kritik | sid 22

KRITIK

Fikonskörd ur boken Tacuinum Sanitatis
(publicerad i "Växternas symbolik. Myter och nyttor").

Nunnor och könskamp tar plats i trädgårdslandet

Örtvin mot pesten och dinkel mot dysterhet. Dessutom ett genusperspektiv på trädgårdsmästaryrket. Vårens skörd av trädgårdsböcker bjuder på allt från kulturhistoria till modern parkdesign.

Text: [Lars Ring](#)

Aven om våren varit sällsynt vankelemodig så har trädgårdsböckerna anlänt punktligt – och lavinartat. Gartnersällskapet, som så småningom (med läsarnas hjälp) ska bedöma kvaliteten på årets boksörd, rapporterar att man tagit emot fler än 50 nya böcker.

Utgivningen rör sig i vanlig ordning från personliga tips för nybörjaren till kulturhistoria och storslagen design. Till sistnämnda avdelning hör förstas Ulf Nordfjell, Sveriges mest kända trädgårds kreatör som har medverkat två gånger på anrika Chelsea Flower Show och därtill vunnit den prestigefyllda tävlingen.

”Trädgårdar. Genom årstider och ett förändrat klimat” heter den nya boken som verkar vara tänkt för en internationell marknad, men som börjar långt norrut och via privata trädgårdar, stadsparkar och slottsanläggningar slingrar sig ner till Medelhavet. Det är en alldeles utsökt bok, lika pedagogisk som vacker. Och användbar genom sina tips på växter, kontraster och sätt att väva förutsättningar vad gäller landskap och klimat. Allt med ett slags avskalad modernitet.

Nordfjell återvänder gärna till en gråskala som lånad från svensk granit, i kontrast till vita blommor eller bleka pasteller. Han skapar trädgårdar med arkitektoniska kvaliteter. Rabatter bildar utomhusrum som förändras under året. Han samlar inte växter eller odlar potatis. Han skapar spatiala upplevelser, där skir sprödhet står mot fasta strukturer, som i barockträdgårdar. Flera av trädgårdarna boken skildrar är alltså offentliga, som Rådhusparken, Umeå och Lunds stadspark. Det Ulf Nordfjell driver boken igenom är vilka problem klimatförändringar innebär, vad gäller angrepp av insekter och svampar men också mer brutala väderfluktuationer (tänk detta år) och hur den biologiska mångfalden minskar inom jord- och skogsbruk. Han betonar, som många andra, vikten av trädgården som sanktuarium för en mängd fåglar och insekter. Det han skapar har också en mening utöver skönhetsaspekten.

”Brukets trädgård genom tiderna” är ännu ett praktverk, med enorma mängder fakta och kunskap om specifikt svensk odling som möjlighet och grund. Trädgårdsintresset är utan gränser, men detta är en bok som håller sig på en plats, under mer än 300 år. Sällan har väl uttrycket gräv där du står varit mer adekvat.

Elisabeth Svalin Gunnarsson har skrivit en oerhört matig bok om människorna och planteringarna runt Engelsbergs bruk som 1993 blev förklarad som en del av Unescos världsarv. Den västmanländska gården strax utan Fagersta är ett av världens främsta industriminnen och har sedan 1916 ägts av familjen Axson Johnson som genom åren varsamt har renoverat byggnaderna. Det är dock först nu som någon dokumenterat trädgårdsanläggningen.

Det är oupphörligt intressant att följa ägarlängder, inspirationen till odlingen och, så småningom, när familjen Timm köper bruket, det stora engagemang som man lägger ner på inköp av grönsaksfröer, fruktträd och prydnadsväxter. Alla listor har man bevarat och arkivet på Engelsberg är en formlig skattkista för den som vill följa hur odlarintresset exploderar under 1800-talet.

Familjen Axson Johnson har bekostat boken via sina stiftelser, och trots ett fantasiskt bildmaterial från flera århundraden är detta inte en prällig coffee-table-bok, utan en initierad text som låter århundraden dofta jord och svett. Många har förhållit sig till trädgården runt Engelsberg och än idag pågår forskning – och viljan att förhålla sig till det förgångna är tydlig. Boken avslutas med en dagbok som månadsvis följer det praktiska trädgårdsarbetet från januariansö, via sensommarskörd till fröbeställning och trädbeskäring under senhösten.

Boken om Engelsberg är en alternativ, informationsdiger trädgårdshistoria, men också – för den som vill filosofera – en essä om hur människan förhåller sig till tid och rum. Det är en på många sätt vacker bok.

Trädgård är kulturhistoria – inte minst genom det sätt vi givit växter namn och praktiskt använt dem. Trädgården är inte bara skaffer, mytologi och historien om uppträcksresor, utan också vårt första och största apotek.

Ulrika Flodin Furås har skrivit ”Växternas symbolik. Myter och nyttor” där hon går igenom människornas nära relation till en rad växter, praktiskt och symboliskt – men också hur vi försett dem med egenskaper, gjort dem till del av en magisk föreställningsvärld där planter och naturen själv, blir en dörr till det hemliga och fördolda.

Boken rör sig längs olika spår, en kronologisk mot oss och en geografisk från oss. Växternas namn rymmer ju ännu mänskliga erfarenheter och mytologier från vikingatiden

Litteratur | Sakprosa
Trädgårdar. Genom årstider och ett förändrat klimat
Ulf Nordfjell
240 S. NORSTEDTS

Litteratur | Sakprosa
Brukets trädgård genom tiderna
Elisabeth Svalin Gunnarsson
328 S. STOLPE

Litteratur | Sakprosa
Växternas symbolik.
Myter och nyttor
Ulrika Flodin Furås
200 S. VOTUM

Litteratur | Sakprosa
Trädgårdsmästarinnor
Boel Nordegren, Inger Olausson
251 S. BOKFÖRLAGET ARENA

Litteratur | Prosa
Låt det växa
otta Lundgren, Hanna Wendelbo, Göran Greider, Elin Unnes
4X325. NOVELLIX

I ”Trädgårdar. Genom årstider och ett förändrat klimat” presenteras tio trädgårdar och offentliga parker, skapade med hänsyn till nya förutsättningar för Europas växtzoner. Foto: Jason Ingram

och antiken. Alla dessa namn som talar med grekiska gudar och hjältar, eller berättar om egenskaper. Flodin Furås dechiffrerar dold information. Hon berättar att nässlor ansågs kunna bota 41 sjukdomar, att björken är Frejas träd, att tomaten först under det tidiga 1900-talet blev allmänt använd hos oss, att uppvärmd isop kan fungera mot huvudvärk och tusen andra råd och död – som att man ska koka pestskräp med vin för att den ska vara verksam mot just pesten.

”Växternas symbolik” är fylld av aha-upplevelser, och ger svar på vissa saker du ”vet” men aldrig reflekterat över: som varför man aldrig tar in ljung, och varför maskros kallas just det på svenska samt varför det är så viktigt att tacka hyllemor när man skördat fläderblom.

”Sällan har väl uttrycket gräv där du står varit mer adekvat.”

Boken är tryfferad med personporträtt, exempelvis en text om nunnan Hildegard av Bingen, 1098-1179, som ansåg att dinkel var bra mot alla sjukdomar, också dysterhet samt att alla växter har en speciell kraft, *viriditas*, som helt enkelt var Gud. Kanhända är det så.

Denna trio trädgårdsböcker är ett personligt urval från den digra utgivningen. Andra att rekommendera är ”Trädgårdsmästarinnor”, om den långa vägen till jämställdhet inom svensk trädgårdsutbildning. Ännu en alternativ verklighetsbeskrivning och fylld av porträtt på kvinnor som påverkat samhällsutvecklingen. Trädgård rymmer det mesta, också könskamp.

Sist, men inte minst: Det lilla förlaget Novellix har gett ut ”Låt det växa”: fyra korta noveller om odling och trädgård. Göran Greider publicerar några lika tänkvärda som vackra dikter om trädgården som livsmetafor. Elin Unnes har skrivit en fin, fiffig och kunskapsrik essä om frön som antyder att det är frön som regerar och att vi är deras lydiga slavar. Lotta Lundgren debuterar skönlitterärt med en rolig novell om en kvinna som blir besatt av odling. Hanna Wendelbo skriver en personlig trädgårdsdagbok där hon blandar praktiska göromål med släkminnen, personer hon förknippar med vissa blommor som om rabatterna är del av hennes stora familj. Fyra små texter blir en liten box, perfekt att skänka till trädgårdsentusiasten, i stället för blommor.

Lars Ring är kritiker och skribent i SvD Kultur. litteratur@svd.se